

Nijay K. Gupta

Femeile

și

slujirea lor

în Biserica primară

Traducere de Raluca Mirăuță

Cuprins

Cuvânt-înainte.....	9
Mulțumiri.....	13
Introducere.....	15
Partea întâi: Înainte de femeile lideri din bisericile primare	
1. Debora.....	25
2. Înapoi la începuturi.....	39
3. Femeile în epoca nou-testamentară.....	51
4. Femeile în viața și lucrarea lui Isus.....	75
Partea a doua: Femeile lideri din bisericile primare	
5. Bisericile primare.....	99
6. Femeile, parteneri în structurile de conducere ale lucrării creștine.....	123
7. Fivi, mandatară de încredere a lui Pavel.....	145
8. Prisca, lider strategic al bisericii și învățător competent... ..	163
9. Iunia, apostol prețuit și erou întemnițat.....	179
Concluzie.....	193
Totuși, cum rămâne cu ...?	
Cum rămâne cu interdicția lui Pavel ca femeile să dea învățătură în biserică?.....	205
Cum rămâne cu textele despre supunere din codurile familiale nou-testamentare?.....	227
Post-scriptum.....	249
Aprecieri pentru carte.....	251
Despre autor.....	253
Index general.....	255
Index biblic.....	257

Introducere

Figuri ascunse

În anul 2016, cartea lui Margot Lee Shetterly *Hidden Figures*¹ [Figuri ascunse] a făcut vâlvă în lumea literaturii de non-ficțiune. Shetterly aduce înaintea publicului cititor viețile a trei femei de culoare din anii 1950 care, lucrând pentru NASA, au făcut descoperiri majore în sfera matematicii și a ingineriei. Ar trebui ca fiecare dintre noi să fi auzit încă din copilărie de numele și realizările lui Katherine Johnson, Dorothy Vaughan și Mary Jackson – doar că lucrurile stau cu totul altfel. Ne sunt mai familiari bărbații care au zburat în spațiu, amintiți în manualele școlare și cărora le ridicăm statui și monumente. Însă unii dintre cei mai importanți pași ai Statelor Unite în direcția zborurilor spațiale nu ar fi fost posibili fără aceste femei geniale și curajoase, dornice să spargă barierele științei, în pofida sexismului și a rasismului cu care au avut de-a face.

În vara anului 2020, NASA a anunțat că sediul său central din Washington, DC, va primi numele de „Mary W. Jackson”, în cinstea primei femei inginer afro-americane care a lucrat pentru această instituție. Acest fapt îmi amintește, o dată în plus, că avem cu toții de câștigat, atunci când spunem povestea unor femei care au făcut lucruri mărețe. Problema rămânerii în anonimat a unor indivizi care au schimbat lumea nu ține neapărat de anii 1950, ori 1850, ori 1750. Aflând despre cele trei femei de culoare menționate anterior,

¹ Romanul nu a fost tradus încă în limba română, însă ecranizarea este difuzată în cinematografe sub titlul „Figuri ascunse” (n.tr.).

inevitabil m-am întrebat: oare câte alte contribuții marcante la progresul lumii noastre, aparținând unor femei din vechime, s-au pierdut în negura istoriei, estompate de dinamica culturală și de miopia istoricilor noștri? Aplecându-ne specific asupra istoriei creștine: ce știm, de fapt, despre femeile lideri din Biserica primară?

Majoritatea dintre noi suntem familiarizați cu vreo două nume. Maria, mama lui Isus, a fost, neîndoielnic, o figură de seamă, nu doar în viața fiului său, ca mamă, apoi ucenic și mentor al lui Mesia, ci și după înălțarea Acestuia la cer, când și-a păstrat implicarea centrală în lucrarea de răspândire a Evangheliei (Fapte 1:14).² Prisca (cunoscută și sub numele Priscila) este o altă figură remarcabilă; artizan și femeie de afaceri, ea călătorea împreună cu soțul ei, Aquila, ca familie de misionari itineranți și lideri în prima linie a lucrării de răspândire a Evangheliei. Dar să mai fi fost și altele?

În primii ani după ce m-am convertit la creștinism, cunoștințele mele privind aportul femeilor în poziție de lider în Biserica primară se limitau, *grosso modo*, la aceste două persoane. Trăiam cu impresia că lucrarea creștină este o treabă de bărbați – în definitiv, patriarhatul era pe atunci la putere, nu-i așa? (Mai multe despre acest subiect în capitolul 3.) Însă istoricii precum Shetterly m-au pus pe gânduri: *Oare ce alte povești, poate bine-cunoscute odinioară, însă căzute în uitare de-a lungul timpului, au rămas nespuse?* În ultimii douăzeci de ani, am descoperit că Noul Testament *chiar* depune mărturie despre rolul și impactul multor femei; nu trebuie decât să citim cu luare-aminte. Însă nu am gândit așa dintotdeauna.

Când am început să citesc Biblia, adolescent fiind, frecventam o biserică unde numai bărbații ieșeau în față și conduceau serviciile religioase, unde numai bărbații slujeau ca prezbiteri și numai bărbații aveau voie să predice Cuvântul lui Dumnezeu. În timpul facultății, m-am implicat în lucrări para-bisericești, unde liderii de tabără erau doar bărbați (în unele cazuri, acest aspect era o cerință a politicii organizației). Astfel, am ajuns să cred că este de la sine înțeles că așa ar trebui să stea lucrurile într-o biserică și că această

² Pentru mai multe informații despre Maria, mama lui Isus, a se vedea capitolul 4 din carte.

atitudine reflectă întocmai cuvântul Bibliei – bărbații sunt lideri, iar femeile îi urmează și îi susțin. La început, nu am pus nicio clipă sub semnul întrebării acest lucru, deoarece această concepție era extrem de bine înrădăcinată în biserica și în cultura organizațiilor în care mă implicam pe atunci; o asemenea doctrină putea fi susținută făcându-se apel la faptul că Isus era bărbat, că ucenicii au fost toți bărbați și că, potrivit Bibliei, femeile nu trebuie să dea învățătură ori să aibă autoritate în biserică (nu-i așa?). Prin urmare, în primul deceniu al vieții mele de credință creștină, m-am mulțumit cu supoziția că biserica este un loc deschis tuturor celor care doresc să participe și să se implice, însă ar trebui condusă exclusiv de bărbați, pentru că, potrivit Cărții Sfinte, așa a fost dintotdeauna. Apoi am plecat la seminar.

Nu, seminarul nu m-a transformat într-un „liberal”. Am învățat limbile biblice (greaca, ebraica, aramaica) și am fost instruit și provocat să studiez în profunzime Biblia și lumea ei, fapt ce mi-a deschis înainte un spațiu tridimensional – în vreme ce până atunci experimentasem doar bidimensionalitatea. Înainte, îmi construiseam *în mod inconștient* o teologie a „genului” (în care bărbații conduc, iar femeile îi susțin), pe temeiul unui mănunchi de texte biblice și a câtorva tipare ușor de observat (preoți israeliți doar de sex masculin, ucenici doar de sex masculin); însă instrumentele de lucru dobândite în timpul seminarului m-au ajutat să analizez *mai exhaustiv* Biblia din punct de vedere temporal, cultural și conjunctural. Am început să văd, finalmente, femeile, care fuseseră acolo de la bun început (la fel ca femeile de la NASA, în secolul XX), dar cărora nu prea le dădusem atenție până atunci. Aceste femei lideri ai Bisericii primare sunt cu mult mai mult decât niște simpli figuranți în povestea Evangheliei; adesea au devenit chiar personaje-cheie. În primii ani nu am învățat prea multe lucruri despre rolul lor important, însă acum am o cu totul altă opinie despre subiect. Mai mult ca oricând, prezența și lucrarea lor merită toată atenția, o analiză detaliată, dar și admirația noastră.

Pentru a fi clar, această carte *nu* este o încercare de revizuire a istoriei. Scopul nostru nu este de a răstălmăci tot ceea ce s-a spus sau

s-a scris înainte despre istoria Bisericii primare. Ci vom face doar un exercițiu de *amplificare*. Secole de-a rândul, biserica și-a concentrat interesul asupra liderilor bărbați ai Bisericii primare – ca și cum femeile nici măcar nu ar fi existat. De fapt, unii par să creadă că femeile nici măcar *nu au fost prezente* în încăperile în care s-au întâmplat lucrurile importante. Dar există numeroase dovezi, în cuprinsul și în afara Noului Testament, ce arată că femeile *au fost* implicate activ în slujire, la frontiera misiunii de răspândire a Evangheliei, ca lideri ce se bucurau de respectul bisericii și chiar ca lideri principali ai adunărilor de casă. Pare de necrezut ceea ce spun? Femeile, lideri ai bisericilor creștine de la începuturi? Tocmai de aceea este necesară o carte ca aceasta.

Problema constă, în parte, în faptul că adesea privim Noul Testament, lumea lui Isus și a apostolilor, prin ochelarii a ceea ce eu numesc o perspectivă de tipul „căsuța din preerie”. Atunci când ne gândim la „lumea antică”, adesea ne imaginăm un loc în care mama și sora cos liniștite într-un ungher al casei, în timp ce supa dă în clocot în oală. Tatăl e plecat la vânătoare, iar fratele taie lemne. Această imagine a familiei ar putea semăna, e drept, cu mersul vieții rurale de-a lungul timpului, dar avem nevoie de o imaginație mai diversă, mai complexă și mai sofisticată pentru a înțelege viața în lumea multiculturală a Imperiului Roman, care este mediul istoric, social, politic, religios și cultural al Noului Testament și locul unde s-au născut primele comunități adunate în numele lui Isus. Patriarhatul era infrastructura culturală dominantă a lumii romane, dar acest sistem nu însemna că femeile se resemnau să-și îndeplinească doar îndatoririle „casnice” sau că nu exercitau niciodată funcții de conducere sau autoritate în viața civică, religioasă ori în afaceri.

Să analizăm pe scurt un studiu de caz: Romani 16:1–15 (vom discuta acest pasaj mult mai detaliat în capitolul șase). Este vorba despre o listă de salutări și cuvinte elogioase din partea lui Pavel către bisericile din Roma – genul de pasaj peste care suntem tentați să trecem ușor, atunci când citim o epistolă cu greutate, așa cum se întâmplă cu genericul de final al unui film. În fapt însă, istoricii acordă o atenție sporită tocmai unor lucruri ca acestea. Găsim

o adevărată comoară de informații înglobate în versetele amintite, care ne dezvăluie multe detalii din viața primilor creștini.

Per total, în această listă sunt menționate douăzeci și șase de persoane. (S-ar putea ca această constatare să nu vă stârnească interesul, dar propun să privim lucrurile dintr-o altă perspectivă: în afară de genealogiile din Matei și Luca, cunoașteți vreo altă listă lungă de nume în Noul Testament?) Faptul că Pavel transmite salutări anumitor oameni sugerează că îi cunoștea fie personal, fie, în unele cazuri, poate după reputație. Comentariile, titlurile și descrierile sale sunt toate pozitive, deci îi onora public pe fiecare dintre cei menționați, lăudându-i ca lideri model. Zece dintre persoanele amintite sunt femei. Să zăbovim o clipă asupra acestui detaliu: mai mult de o treime dintre numele din lista lui Pavel erau femei creștine model, multe dintre ele recunoscute ca lideri în bisericile romane: Fivi (v. 1–2), Priscila (v. 3), Maria (v. 6), Iunia (v. 7), Trifena și Trifosa (v. 12), Persida (v. 12), mama lui Ruf (v. 13), Iulia (v. 15) și sora lui Nereu (v. 15). Iată un pasaj de-a dreptul uluitor! În primul rând, este neobișnuit ca într-un fragment literar să existe o listă atât de lungă de laude la adresa femeilor (dintre care cele mai multe sunt numite fără referire la un soț). În al doilea rând, niciunul dintre comentariile lui Pavel nu se concentrează pe îndatoririle lor casnice. Cea mai frecventă laudă pe care apostolul le-o aduce se referă la „osteneala” lor pentru Domnul. Pavel nu precizează în mod explicit care ar fi această osteneală. Dar este puțin probabil ca el să fi avut în vedere munca în casă. De ce? Trebuie să punem întrebarea: *în ce context a ajuns Pavel să le cunoască pe aceste zece femei?* Să nu uităm că el le spune romanilor că nu-i vizitase niciodată până atunci, deci nu-i cunoscuse în Roma pe cei cărora le transmite acum salutări. Atunci, unde le-a cunoscut el pe femeile amintite? Cum de știe atât de multe despre ele? Acesta ar fi putut să le întâlnească oriunde ar fi călătorit ele pentru slujire, așa cum s-a întâmplat și cu prietenii săi, Priscila și Aquila; este cert că multe dintre ele călătoreau, iar acest lucru ne spune ceva despre independența și mobilitatea lor. Se pare că unele dintre femeile menționate în Romani 16 mergeau din loc în loc și slujeau, participând activ la răspândirea Evangheliei. Scopul nostru

În cartea de față este să le cunoaștem mai bine și să creăm o imagine mai completă a începuturilor poporului lui Isus din primul secol. Pentru a ne atinge obiectivul, vom asculta poveștile lor, povești despre numeroasele lor contribuții pline de inspirație la plantarea, creșterea și sănătatea primelor biserici creștine.

Nu aveți înaintea unui manual cuprinzător care să detalieze viețile tuturor femeilor menționate în Noul Testament. Discuția va fi una selectivă, concentrându-se pe cele mai importante figuri. De asemenea, va deveni clar faptul că scrierile lui Pavel sunt principalele surse pe care le vom folosi pentru a studia femeile lideri din bisericile primare. Și aceasta din două motive: în primul rând, Pavel este cel mai vechi martor al creștinismului timpuriu – și-a scris epistolele pe la mijlocul secolului I; în al doilea rând, se întâmplă ca Pavel să menționeze numeroase femei *pe nume*, la care adaugă uneori și descrieri cu privire la statutul lor social, locația în care se află, apartenența lor socială și relațiile din care fac parte. Iar acest lucru este extrem de util în demersul de a reconstitui cu maximă acuratețe o istorie socială.

Cartea este structurată în două părți principale, plus o secțiune bonus. În prima parte voi prezenta contextul pentru discuția noastră principală, femeile lider din cadrul bisericii creștine timpurii. Aceasta începe cu Debora (Judecători 4–5), datorită rolului important pe care ea l-a jucat în istoria Israelului. Apoi ne vom întoarce la Geneza 1–3, pentru a analiza viziunea Scripturii asupra bărbatului și a femeii și modul în care păcatul a destrămat armonia pe care Dumnezeu o crease. Următorul capitol creionează o imagine a lumii greco-romane din primul secol, în special a vieții femeilor. Există o mulțime de concepții populare greșite despre modul în care femeile și-au croit drum în lumea patriarhatului roman și cred că veți fi surprinși să aflați despre realizările și pozițiile de putere ale anumitor femei din lumea romană. Este necesară clarificarea câtorva informații „de fundal”, pentru a putea procesa ceea ce femeile puteau face și chiar au făcut în comunitățile creștine timpurii. Aceasta nu înseamnă că nu existau bariere legale, sociale sau culturale pentru femei. Au existat și vom discuta și despre acest aspect. Dar unul dintre

mesajele importante ale cărții de față este să nu ne uităm doar la legi și generalități, ci și la femeile reale, femeile care dețineau poziții de autoritate și putere, ale căror chipuri erau gravate pe monede și care au găsit modalități de a ocoli anumite reguli și așteptări culturale. Ultimul capitol al primei părți cercetează mai în amănunt femeile prezente în viața și lucrarea lui Isus, conform evangheliilor.

Cea de-a doua parte a cărții se concentrează asupra femeilor din bisericile timpurii. Ne vom îndrepta atenția asupra numeroaselor femei lideri menționate nominal în cuprinsul Noului Testament (de exemplu, Fivi, Prisca, Iunia). După aceste cinci capitole, avem un bonus: „Totuși, cum rămâne cu ...?” Aici abordez „subiecte fierbinți”, textele de interdicție ale lui Pavel (1 Tim. 2:11–15) și codurile familiale care folosesc limbajul supunerii pentru femei (de exemplu, Col. 3:18–4:1).

Speranța mea este că, atunci când vom înțelege cu adevărat lumea în care au trăit Isus și urmașii Săi, dar și ceea ce Noul Testament atestă, *de fapt*, despre femeile lideri din biserică, va deveni clar faptul că femeile au fost acolo; că au fost primite cu brațele deschise și sprijinite de apostoli precum Pavel; că au fost echipate și instruite pentru conducerea lucrării; că i-au ajutat *pe ceilalți* lideri; că au slujit în prima linie a misiunii de împărtășire a Evangheliei, înfruntând greutatea din această cauză – iar unele dintre ele au devenit eroi și personaje legendare. Istoriile lor sunt uimitoare și înălțătoare, iar pentru mine este o onoare să ajut la răspândirea lor.

Partea întâi

Înainte de femeile lideri
din bisericile primare

1

Debora

Profetesă, judecătoare și mamă în Israel

În primii mei ani de viață creștină, ideea unei femei lider în sânul poporului lui Dumnezeu, înzestrată cu putere executivă sau așezată într-o funcție înaltă, era, sincer să fiu, de neconceput. Deși nu am simțit niciodată că femeile ar fi indivizi mai puțin importanți sau lideri slabi, pur și simplu mi se părea perfect logic faptul că bărbații aveau chemarea să conducă, iar femeile să îi urmeze și să îi susțină. Însă sunt sigur că pe atunci – să fi fost cu vreo douăzeci și cinci de ani în urmă – nu citisem de la un capăt la altul cartea Judecători. Dacă există vreun personaj în cartea aceasta care iese categoric în evidență – ei bine, aceea e Debora. Deși Debora nu este singura femeie din Vechiul Testament ce dă dovadă de o remarcabilă credință și un mare curaj îmi vin în minte și Miriam, Rut sau Estera – pe ea o găsesc totuși cea mai de seamă dintre toate. De-a lungul îndelungatei sale istorii, înainte de venirea lui Isus, Israelul a avut foarte mulți lideri. Unii dintre ei au fost buni – bărbați precum Iosafat și Iosia. Însă privind lucrurile în ansamblu, regii și liderii militari ai lui Israel au desconsiderat Tora, i-au fost neloiali lui Dumnezeu și nu și-au îndeplinit datoria de a cărmui poporul Său spre credințioșia cerută în legământ.

Partea a doua

Femeile lideri
din bisericile primare

5

Bisericile primare

În cele mai vechi amintiri pe care le am din școala elementară vizitând bisericile, revăd congregația ce se ridica în picioare în bănci, atunci când echipa de slujitori intra în sala de adunare, imnurile cântate de corul bisericii și o predică inspirată din Scriptură rostită de pastor. În afară de timpul de cântare, care îmi plăcea, trebuia să tac și să mă port cum se cuvine. Ochii tuturor trebuiau să stea ațintiți asupra acțiunii din față.

Recunosc fără rezerve că este dificil să *nu* încorporez experiențele mele moderne în Biblie, atunci când citesc despre bisericile primare. Dar multe dintre elementele pe care le-am trăit în biserica mea americană modernă nu reflectă natura sau modul de funcționare al bisericilor din primul secol. Dinamica scenă-public nu surprinde ceea ce se petrecea în adunarea creștină. Liderii creștini nu erau încă clerici „cu normă întreagă” – cu excepția, poate, a unui grup limitat de apostoli și lideri similari (v. 1 Cor. 9:7–12).¹ În acest capitol, scopul meu este să creionez o imagine cât mai realistă despre cum arătau, de fapt, bisericile primare în ceea ce privește modul de funcționare, structura și conducerea. Aceasta nu înseamnă că fiecare comunitate creștină s-ar fi încadrat într-un tipar bine definit; pe de altă parte, se pare că există suficiente învățături apostolice, dar și omogenitate, pentru a zugrăvi, măcar în tușe largi, o imagine realistă. Abia atunci

¹ În texte precum Galateni 6:6 găsim indicii privind justețea remunerării învățătorilor din cadrul bisericii de către cei care primesc învățătura lor.

vom fi în cea mai bună postură pentru a analiza cum trăiau, slujeau și conduceau femeile în aceste spații.

Originea bisericilor primare

După cum bine se știe, singurul loc din evanghelii unde apare cuvântul biserică (*ekklēsia*) se află în Matei. Mai exact, în contextul întrebării grele pe care Isus o adresează ucenicilor: „Dar voi cine ziceți că sunt?”² Petru Îi răspunde: „Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului celui viu” (Mt. 16:15–16). Atunci Isus îl încurajează prin următoarele cuvinte:

„Ferice de tine, Simone, fiul lui Iona, fiindcă nu carnea și sângele ți-au descoperit lucrul acesta, ci Tatăl Meu, care este în ceruri. Și Eu îți spun: tu ești Petru, și pe această piatră voi zidi Biserica Mea, și porțile Locuinței morților nu o vor birui. Îți voi da cheile Împărăției cerurilor, și orice vei lega pe pământ va fi legat în ceruri și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat în ceruri.” (Mt. 16:17–19)

Bineînțeles, aceasta nu este o descriere completă a ceea ce trebuie să fie și să devină biserica, însă aflăm câteva elemente-cheie. Biserica este zidită pe mărturisirea adevăratei identități a lui Isus – Mesia și Fiul lui Dumnezeu; biserica are menirea de a se război cu lucrarea lui Satan; biserica duce mai departe lucrarea lui Isus de înfăptuire a răscumpărării și restaurării noastre. Faptul acesta este confirmat, în chintesența sa, în „Marea Trimitere” rostită de Isus cel înviat în Matei 28:18–20: în numele lui Isus, ucenicii, deveniți apostoli, susținuți de prezența lui Isus prin mijlocirea Duhului, trebuie să boteze, să facă ucenici și să dea popoarelor o învățătură de natură formativă.

² Firește, simplul fapt că ceilalți evangheliști (Marcu, Luca, Ioan) nu folosesc termenul „biserică” nu înseamnă că ei nu au nimic de spus despre originile și viitorul acesteia. Nu uitați, până să fie scrise (sau finalizate) cele patru evanghelii, biserica era în ființă deja de câteva decenii; prin urmare, evangheliile, per ansamblu, nu doar că istorisesc povestea lui Isus, ci și reflectează asupra identității, etosului și misiunii bisericii ca popor al lui Isus; a se vedea Markus N. Bockmuehl și Michael B. Thompson, ed., *A Vision for the Church: Studies in Early Christian Ecclesiology*, Edinburgh, T&T Clark, 1997, p. 194; de asemenea, Michael P. Knowles, „The Least, the Lost, and the Last: Christ’s Church in the Gospels”, în *The Church Then and Now*, ed. Stanley E. Porter și Cynthia Long Westfall, Eugene, OR, Wipf & Stock, p. 12–40.

În timp ce Marea Trimitere din Matei oferă o direcție pentru viitoarea biserică, despre nașterea bisericii aflăm abia în continuarea scrierii lui Luca, Faptele apostolilor.³ Isus cel înviat le-a făgăduit apostolilor Săi puterea Duhului Sfânt, pentru a-i întări și încuraja în a fi martori ai Săi și ai Evangheliei în toată lumea (Fapte 1:7–8). În ziua Cincizecimii, ei au primit Duhul Sfânt cu putere, ca împlinire a promisiunilor lui Dumnezeu cu privire la o nouă profeție și la lucrarea Sa cu totul nouă întru înfăptuirea răscumpărării (Fapte 2:1–21). Alăturându-se credincioșilor deja prezenți, trei mii de persoane au acceptat mesajul lui Petru despre Isus; ei au fost apoi botezați și au primit Duhul Sfânt (Fapte 2:40–41). Acest grup plin de Duhul „stăruia în învățătura apostolilor, în legătura frățească, în frângerea pâinii și în rugăciuni” (Fapte 2:42). Dumnezeu a făcut multe lucruri miraculoase în mijlocul lor prin intermediul apostolilor, iar toți credincioșii își aduceau laolaltă bunurile și proprietățile, ca expresie a solidarității și unității lor în Cristos (Fapte 2:43–44).

În pofida directivelor misionare ale Domnului pentru biserică, apostolilor nu li s-a înmănat un manual complet de instrucțiuni care să enumere toate specificațiile pentru structura și funcționarea bisericii. Însă nici apostolii nu par să inventeze lucruri din nimic. Așa cum era de așteptat, ar părea că au împrumutat din sistemele sociale ale unor organizații și structuri deja existente în lumea lor.

Structurile din bisericile primare

Cel mai evident „grup de afinitate” care ar fi putut inspira sau influența structura bisericilor timpurii este sinagoga evreiască.⁴ În definitiv, atât Isus a frecventat și a dat învățătură în sinagogi evreiești (Mt. 4:23; 9:35; Luca 4:16; Ioan 18:20), cât și ucenicii Săi (Mc. 1:29;

³ A se vedea Arthur G. Patzia, *The Emergence of the Church: Context, Growth, Leadership and Worship*, Downers Grove, IL, InterVarsity Press, 2001, p. 69–78.

⁴ A se vedea James Tunstead Burtchaell, *From Synagogues to Church: Public Services and Offices in the Earliest Christian Communities*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004. Pentru o discuție mai amplă asupra influențelor structurale, vezi Wayne A. Meeks, *The First Urban Christians: The Social World of the Apostle Paul*, New Haven, CT, Yale University Press, 2003, p. 74–110.

Totuși, cum rămâne cu ...?

Această carte se referă la numeroasele femei lideri din Biserica primară despre care se vorbește în Noul Testament, dar care nu au fost amintite așa cum se cuvine de biserică până în ziua de azi. Am pus accentul pe relatarea poveștilor acestor femei care „s-au ostenit” (așa cum scrie Pavel) în slujire și au lucrat în misiunea de răspândire a Evangheliei. Acolo unde bărbații au spus uneori: „Femeile nu pot”, Vechiul și Noul Testament mărturisesc: *ele au făcut-o*. Iată mesajul principal pe care am încercat să-l comunic. Dar știu că unii cititori au rămas cu întrebări privind așa-numitele texte de interdicție care par să împiedice femeile să se implice în slujire sau par să le plaseze sub autoritatea bărbaților. Nu am avut nicio clipă intenția de a ignora aceste texte importante, dar nici nu am vrut să fac din ele fundamentul sau centrul discuției. Așa că cărții, în cele ce urmează, o „secțiune bonus”, pentru a explica cum înțeleg eu unele dintre aceste pasaje intens dezbătute și analizate și cum se leagă ele de viețile numeroaselor femei lideri despre care se vorbește în Biblie și în cartea de față. Vom aborda două aspecte de tipul: „Totuși, cum rămâne cu ...?”. Cum rămâne cu faptul că, în 1 Timotei 2, Pavel le interzice femeilor să dea învățătură în biserică? Și cum rămâne cu textele despre supunere din codurile familiale din Noul Testament?

Cum rămâne cu interdicția lui Pavel ca femeile să dea învățătură în biserică?

Am văzut deja că femeile erau active în slujire în Biserica primară, epoca apostolilor, și participau în toate domeniile de conducere. Nu exista nimic care să le fie „interzis”. Desigur, femeile nu erau majoritare în pozițiile de conducere, dar nici complet absente sau excluse din motive teologice. Totuși, această perspectivă ridică întrebări cu privire la modul prin care această realitate poate fi pusă în concordanță cu așa-numitele „texte de interdicție”. În acest capitol mă voi concentra pe cel mai important și (aparent) cel mai relevant dintre pasaje: 1 Timotei 2:11–15.¹

1 Timotei 2:11–15 în context

Vreau, dar, ca bărbații să se roage în orice loc și să ridice spre cer mâini curate, fără mânie și fără îndoieli. Vreau, de asemenea, ca femeile să se roage îmbrăcate în chip cuviincios, cu rușine și sfială; nu cu împletituri de păr, nici cu aur, nici cu mărgăritare, nici cu haine scumpe, ci cu fapte bune, cum se cuvine femeilor care spun că sunt evlavioase. Femeia să învețe în tăcere, cu toată supunerea. Femeii nu-i dau voie să învețe pe alții, nici să se ridice mai presus de bărbat, ci să stea în tăcere. Căci întâi a fost

¹ Pentru o discuție amplă, din perspectiva Council of Biblical Manhood and Womanhood, a se vedea Andreas J. Köstenberger și Thomas R. Schreiner, ed., *Women in the Church: An Interpretation and Application of 1 Timothy 2:9–15*, ed. a doua, Wheaton, IL, Crossway, 2016.